

ANTROPOLOGINĖS KRIZĖS APRAIŠKOS ŠIANDIENIO EUROPIEČIO GYVENIME

Kun. dr. Gediminas Jankūnas, Krekenavos Švč. M. Marijos Ėmimo į dangų parapija

Pranešimas tarptautinėje mokslinėje-praktinėje konferencijoje
„Sistemoteorinės profesinio rengimo kaitos dimensijos.
Kūrybingos, atsakingos ir atviros asmenybės ugdymas/į ateities Europai“

Karaliaus Mindaugo profesinis mokymo centras
2015 m. lapkričio 26 d.

Užtenka išgirsti šio vakaro žinias, kad suvoktume, jog pasaulis, kuriame gyvename – taip vadinamas Vakarų pasaulis, Europos Sąjunga, išsivysčiusios šalys – išgyvena sunkiai paaiškinamą, bet kartu vis labiau ir neišvengiamai juntamą krizę. Šiaip, kaip ir viskas gerai, bet ir negerai: emigracija, imigracija, sumažėjęs gimstamumas, senėjanti visuomenė, labai skirtingas pragyvenimo ir išgyvenimo lygis neleidžia ramiai tysoti kasdienybės pataluose. Žinoma, galime gyventi ir neklausdami, kas, kur ir kodėl taip darosi, galime palinkti virš „išmaniųjų“ ekranų, ir ten praleisti didžiąją dalį savo egzistencijos ir laiko. Galime tiesiog ir toliau kalbėtis apie niekus, ir vėl dažniausiai nerišliomis ir sutrumpintomis žinutėmis... O galiausiai, galime pasiryžti, išdrįsti – paklausti, suabejoti ar netgi konstatuoti, kad mūsų spindinčiame „Okey“ pasaulyje, ne viskas yra OK!

Ši konferencija suteikia man progą ir kartu įpareigojimą „prabilti“, t. y. išsakyti, per pastaruosius keletą metų susikaupusius dalykus, kurie neramina ne tik mano protą, (tokį nerimą dar galima toleruoti/pakęsti), bet ir širdį (o čia jau blogiau: tai gali privesti ir prie chroniškos, tik vaistais nuslopinamos nemigos). Gera tiems, kuriems lengva kalbėti. O kas belieka mums, kuriems kiekvienas žodis, ir dar viešumoje, kainuoja nemenką prakaito ir sarmatos kiekį?!. Teko, kuriam laikui nustūmus visa kita į šalį, prisėsti ir ramiai apgalvoti, kas gi vis dėlto kaupiasi toje mano, ir ne tik mano, galvoje ir širdyje.

Pirmas dalykas, kurį visi pastebime, tai greitis. Atrodo, kad kiekvienas iš mūsų, norime to ar nenorime, dalyvaujame kažkokiose pasaulinėse greičio varžybose, kuriose laimi tie, kurie mažų mažiausiai – suspėja. Suspėja su madomis, tendencijomis, sezonais, akcijomis ir atrakcijomis, augimu ir plėtra. Tie, kurie suspėja susiorientuoti, kur ir kada nueiti, užsirašyti, pasirašyti, persiskaityti ar pasisakyti, parduoti ar nusipirkti ir t.t. O tie, kurie nespėja..., tie, kuriuos ištinka kai kurių dalykų, ekonominių, socialinių ar intelektualinių lėtėjimas, lieka „už ribos“ – nevykėlių, statistiškai nereikšmingų, tiesiog „lūzerių“ kompanijoje. Yra nemalonu prisipažinti ar būti sugautam, kad nespėjį, bet kartu, jei paklaustumė, kur čia dabar mes visi skubame, niekas negali duoti įtikinamai padoraus atsakymo, negali, arba tiesiog neturi laiko, kada atsakinėti.

Antras dalykas, kuris mane vis labiau stebina ir neramina, tai visa ko, ar bent jau daug ko, gausa ir kiekis. Daugiausiai, žinoma, šiukšlių, ir ne bet kokių, o įvairių įvairiausių plastiko pakuočių. Ar pastebėjote, kiek mes išmetame šiukšlių? Prieš keletą metų, kai savo namuose pradėjau rūšiuoti šiukšles, pakraupau pamatęs nespėjamas sudeginti popierių krūvas ir nuolat pilną plastmasės dėžę. Suprantu, kad taip ir gražiau, ir patogiau, ir higieniščiau, tačiau... ir šiukšlingiau. Bet čia dar nieko, ėmiau žvalgytis aplinkui: spintose, stalčiuose, lentynose, galiausiai palėpėje, ir vėl – ar tiek vienam žmogui reikia marškinių, megztinių, paltų, knygų, rašiklių, suvenyrų ir kitokių dulkes labai mėgstančių rinkti daiktų? O kur dar visokia nuo paauglystės iki dabar sukauptą techniką ir technologijas, aiškiai pasenusios ir nebenaudojamos, bet sunkiai atsikratomos, nes „kažkada buvo brangus ir sunkiai įsigijamas daiktas“, o dabar nei kur dedamas, nei kam kitam atiduotinas. Ir vis dar kažko reikia, šiuo metu, net negalėčiau pasakyti ko, bet nesuabejokite, aš dar vis prie tų, kuriems REIKIA!

Galiausiai, trečias dalykas šioje nelabai šventoje trejybėje – žmonės. Na nesakykit, žmonės tapo kitokie nei anksčiau. Ne vien tik tai, kad jie labai skuba, tiek visko turi ir jiems vis dar kažko reikia, bet, mano pajutimu, žmonės šiandien labai nelaimingi ir dažnai vieniši. Na taip, mes šypsomės, taip, mes kalbamės, taip, mes bendraujame ir lankome vieni kitus, netgi priimame į draugus Facebook' o paskyroje ir siunčiame asmenukes, bet ir vėl... dažniausiai šypsomės, kad nereikėtų nieko niekam aiškinti; kalbamės, bet greičiau kalbame/plepame ar kalba mums, nes nėra, kam klausyti ir išgirsti; bendraujame tik tiek ir tik su tais, kurie dar gali būti ar yra kažkuo naudingi (esamas ir būsimas laikas) ir lankome dažnai tik tuos, kuriems nebe žodį, o žvakelę galime uždegti. O bendravimas socialiniuose tinkluose – tik galimybė sukurti bendrystės iliuziją ir „užmušti“ dalį vienišume praleidžiamo laiko. Žmogus žmogui draugas yra, o gal vilkas, nors..., kas nors kiek daugiau žino apie vilkų gyvenimą, gali paliudyti, kad ten esamo bendruomeniškumo ir susiklausymo mums, žmonėms, galima tik pavydėti.

Visi šie „padūsavimai“ gali būti sutraukti į vieną teiginį. Mano nuomone, ir ne tik, didžioji, jeigu ne absoliuti, dauguma čia esančių, gyvenančių šiandieniam Vakarų pasaulyje, išgyvena tai, ką galėtume pavadinti ANTROPOLOGINE KRIZE. *Antropos* išvertus iš graikų kalbos reiškia „žmogus“, *logos* – „žodis“ arba „mokslas“, *krizis* – „staigus pasikeitimas“. Taigi antropologinė krizė, išvertus į mūsiškąją kalbą, pažodžiui reiškia „STAIGUS POSŪKIS TAME, KĄ MES SAKOME APIE ŽMOGŲ“. Kitaip tariant, kažkas esminio ir svarbaus pakito tame, kaip mes atsakome į klausimą: kas yra žmogus? Nuo Apšvietos laikotarpio, nuo techninės revoliucijos laikų susikūrė mitas, kad žmogus, esantis evoliucinio pasaulio vystymosi viršūnėje, yra ir turi **neribotas** galimybes, ir todėl savo protu, jeigu dar ne šiandien, tai rytoj ar bent jau netolimoje ateityje, gali užsitikrinti laimingo gyvenimo ir pragyvenimo pamatus. Žodis, kuris tampa raktiniu šiame sakinyje ir šiame mite, yra „NERIBOTAS“.

Esame klaidingai įtikėję neribota žmogaus proto ir laisvės galia. Tačiau tuo pat metu išgyvename vis didėjantį nerimą dėl neišvengiamo ribotumo, kuris pasireiškia laiko ir erdvės apspręstinumu, fizinių ir protinių galių silpnėjimu, ligomis, nenumatytais įvykiais, kurie verčia koreguoti išankstinius planus ir siekius, o galiausiai riba, kurią vadiname mirtimi. Didžiausi mūsų moksliniai laimėjimai siekia įveikti ne ką kitą, o būtent šias, ką tik mano paminėtas ribas. Mokslas siekia, o virtualioji reklaminė propaganda žada, arba greičiau „užliūliuoja“ svajonėmis, kad jeigu apie tai negalvosime, šių ribų ir neteks patirti. Reikia tik turėti kuo daugiau pinigų, nes jie suteikia galios peržengti bet kokius suvaržymus ir apribojimus, ar tai būtų kūno senėjimo ir jo formų ar netgi lyties keitimas, ar santykių, partnerių, gyvenamosios vietos ir galiausiai pilietybės keitimas, siekiant užsitikrinti nevaržomą nuosavo kapitalo kaupimą ir vartojimą.

Popiežius Benediktas XVI šitokią mąstymo krizę dar 2005 metais pavadino „reliatyvizmo diktatūra“. Kuo ji pasireiškia? O gi mintimi, arba mąstymu, kad nėra nediskutuotinų tiesų, kuriomis vadovautųsi mūsų gyvenimas, ir todėl žmogaus laisvė yra neribota; galiausiai tuo, kad mes patys, Visatoje esame „aukščiausioji instancija, kai viskas yra tikrai mūsų nuosavybė ir skirta mums vieniems vartoti“ (*Kreipimasis į Balcano-Bresanono vyskupijos dvasininkus 2008 08 06*). „Žmogus yra visa ko matas“ – ištara reliatyvizmo pradininkas Protagoras (481–420 pr. Kr.), ir nuo to karto žmonijos mąstymo istorijoje buvo, yra ir bus daugiau ar mažiau tokių, kurie įtikės ir propaguos šią doktriną. Tai tiesa, kad žmogus yra aukščiausiomis galiomis apdovanota būtybė mums pažįstamoje Visatoje, tačiau svarbu nepamišti – apdovanota, o ne pati iš savęs tas galias turinti būtybė. Juk jeigu yra dovana ir jos priėmėjas, tai yra ir tos dovanos dovanotojas. Žmogus yra apdovanotas, taigi, kažkas kitas yra davęs ir nustatęs jo galimybių ir laisvės ribas. Popiežius Pranciškus savo naujausioje enciklikoje „Laudato Si“ cituodamas savo pirmtaką šv. Joną Paulių II rašo: „Žmogaus gebėjimas keisti tikrovę privalo plėtotis remdamasis suvokimu, kad visa pirmiausia yra dovanota Dievo“ (5).

Tačiau žmoguje, t. y. kiekvienas savyje, atpažįstame ir kitą principą, kuris pasireiškia troškimu kažkieno kito mums nustatytas galių ir laisvės ribas peržengti. Ir tai nėra blogai. Čia pasireiškia mūsų dvasios, mūsų sielos veikimas, sielos, kuri yra žmogaus paženkinimo amžinybe ir amžinybei

principas. Atvirumo amžinybei ir begalybei principas, kurį esame linkę ignoruoti arba, tiksliau sakant, neteisingai realizuoti. Dažnas iš mūsų trokštame šias ribas peržengti ignoruodami ir nesiskaitydami su tas ribas nustatiusiu ir savaip leidžiančiu mums jas peržengti Dievu. Kada žmogus neigia Dievą, jis neigia pats save, nes tik santykio su Dievu šviesoje galime teisingai suprasti ir atsakyti į žmogaus būties ir buities klausimus. Čia jau įeiname į tik žmogui būdingą moralės sritį. Ir vėl popiežius Pranciškus primena: „Autentiškas žmogaus vystymasis yra moralinio pobūdžio ir suponuoja visišką pagarbą žmogaus asmeniui“ (*Laudato Si*, 5). Dar daugiau, palaimintasis popiežius Paulius VI dar 1970 metais įspėjo, kad mūsų laukia tikra katastrofa, jeigu žmonija neskubės radikalčiai keisti savo elgesio, nes „ypatinga mokslo pažanga, įstabiausi technikos laimėjimai, didžiausias ekonomikos augimas, jei nebus lydimi autentiškos socialinės bei moralinės pažangos, galiausiai atsigręš prieš žmogų“ (*Kreipimasis į FAO 25-ųjų įsteigimo metinių progą 1970 11 16*).

Moralė, kaip žmogaus elgseną reglamentuojanti sistema, reikalauja visų jos dalyvių laikytis objektyvių, t. y. visiems vienodai galiojančių, tiesų ir normų, apsprendžiančių mūsų vidinius ir išorinius santykius. Be pažangos moralėje nebus tikrosios pažangos nei žmogaus laisvės, nei kitų žmogui Dievo suteiktų galių panaudojime. Galiausiai, antropologinės krizės pasėkoje, žmogaus laukia ne išaukštinimas ir sėkmė, bet, kaip jau ir dabar juntame, sumenkinimas ir pažeminimas iki statistinio vieneto, ekonominio rodiklio ar programuojamo vartotojo. O juk žmogus, cituojant naujųjų laikų mokslininko, matematiko ir filosofo Blaise Paskalio mintį, yra: „Niekas prieš begalybę, viskas prieš nieką, centras tarp visko ir nieko“. Linkiu, kad šios konferencijos pranešimai padėtų kiekvienam iš čia esančių įveikti ne bet kokią, o pirmiausia ir svarbiausia – mūsų mąstymo krizę, praturtindami mus iš Tiesos išplaukiančiomis žiniomis, Tiesos, kuri kartu yra ir kelias (moralė), ir gyvenimas, peržengiantis bet kokias ribas tikėjime ir pasitikėjime mus begaliniai dosniai mylinčiu ir gelbstinčiu Dievu.

Ačiū už dėmesį.